

Таким чином, диференційна чутливість сенсорних систем під час передстартового напруження змінюється залежно від вихідного мотиваційно-емоційного стану спортсмена та його кваліфікації. Дослідження диференційної чутливості сенсорних систем можуть бути додатковими об'єктивними критеріями оцінки передстартового стану спортсмена та його готовності до змагань.

1. *Ахмедов Т. И.* Предстартовый эмоциональный стресс и функциональное состояние сенсорных систем у спортсменов.— В кн.: Стресс и адаптация. Кишинев, 1978, с. 17—21.

2. *Васильева В. В.* О предстартовом состоянии.— Теория и практика физической культуры, 1953, т. 16, вып. 8, с. 5—7.

3. *Данько Ю. И.* Стартовое состояние как условный рефлекс тонического характера.— В кн.: Актуальные вопросы физиологии спорта. Л.: Медицина, 1970, т. 14, с. 178—180.

4. *Пуни А. Ц.* Некоторые проблемы психологии спортивного соревнования.— В кн.: Психологическая наука в СССР. М.: Физкультура и спорт, 1960, т. 2, с. 409—412.

5. *Смирнов К. М.* Физиология эмоций и физические упражнения.— В кн.: Актуальные вопросы физиологии спорта. Л.: Медицина, 1970, т. 14, с. 168—170.

6. *Титова И. В.* Методы исследования анализаторов.— В кн.: Проблемы спортивной медицины. М.: Физкультура и спорт, 1972, с. 239—243.

УДК 796.810.93

До питання про психологічний відбір спортсменів-борців

А. Я. Чебикін, В. Д. Палига. Одеський педагогічний інститут

Ми досліджували психологічні особливості спортсменів, які сприяють успішному виконанню дії в різних умовах її перебігу. Застосовували метод кваліфікаційних зрізів, суть якого полягала в тому, що психологічні особливості вивчали в шести групах борців, різних за віком і кваліфікацією (від новачків до висококваліфікованих спортсменів). Брала до уваги те, що висококваліфіковані борці вже пройшли численні ступені відбору, а для новачків вони ще попереду.

Аналізували також дані, які характеризують психофізіологічні особливості нервової системи, — силу нервової системи щодо процесу збудження в зоровому і слуховому аналізаторах, рухливість і лабільність нервових процесів, рівень збудливості й гальмування нервових структур, поріг чутливості до неприємних і больових сприймань, стійкість нервової системи до одноманітних умов. Крім того, вивчали психологічні особливості — відповідальність, гнучкість у поведінці й мисленні, самоконтроль, упевненість, колективізм, стійкість; емоційні особливості — ступінь домінування

емоційних переживань різних модальностей, емоційну збудливість, стійкість, експресивність. Усього досліджено 90 параметрів.

Психофізіологічні особливості нервової системи вивчали за програмою, яка включала методики, розроблені й випробувані в лабораторії психофізіології Інституту загальної і педагогічної психології АПН СРСР [1, 2].

Власне психологічні особливості борців виявляли за допомогою аналізу даних, одержаних анкетними методами, розробленими в Центрі по вивченню і вдосконаленню методів психологічної і педагогічної діагностики в ЧССР.

Зіставлення індивідуальних і середньогрупових значень за 90 психофізіологічними параметрами показало, що величина кожного з цих параметрів варіює в кожній віковій і кваліфікаційній групі борців. Так, діапазон коливань показника сили в процесі збудження аналізатора становив у кваліфікованих борців: у групі дзю-до — від 1,60 до 2,08; самбо — від 1,18 до 1,89; вільного стилю — від 1,30 до 1,83; у групі класичного стилю — від 1,29 до 1,90. Аналогічні коливання виявлено і в групах менш кваліфікованих борців. Різниця полягає лише в тому, що нижні й верхні межі діапазонів за цим показником зміщені трохи вниз. Усе це свідчить про великі індивідуальні відмінності борців. Дані, одержані у спортсменів, які займаються самбо, дзю-до, вільною й класичною боротьбою (високої кваліфікації), свідчать про статистично достовірні значення таких показників, як сила процесу збудження, емоційна реактивність, підпорядкованість. Очевидно, ці відмінності зумовлені специфікою кожного виду боротьби.

Середні значення багатьох вивчених показників у групах спортсменів-початківців неоднакові. Це свідчить про те, що борцям різних кваліфікацій притаманні специфічні психічні й психофізіологічні особливості. Одержані дані дають змогу зробити висновки про те, що саме ці відмінності визначають різницю в рівні спортивної майстерності спортсменів.

Водночас результати співвідношень індивідуальних особливостей спортсменів за допомогою дивергентного аналізу показали, що адаптивність поведінки й діяльності борців у змагальних умовах не зводиться до будь-яких психологічних чи психофізіологічних параметрів і їх особливостей. Високий рівень адаптивності борців, тобто майстерності, визначають певні поєднання різних емоційних, вольових, інтелектуальних, фізіологічних параметрів. Таких поєднань, які забезпечують високий рівень майстерності спортсменів, може бути багато, і в кожному з них якась якість є провідною. Наприклад, високий рівень майстерності в одного спортсмена може обумовлюватися високою рухливістю нервових процесів, у другого — силою збудження, у третього — такими

особливостями психічної організації діяльності, як гнучкість, варіантність і т. ін.

Таким чином, за ідентичністю феноменології високої спортивної майстерності можуть стояти зовсім різні психологічні й психофізіологічні детермінанти.

1. *Гуревич К. М.* Профессиональная пригодность и свойства нервной системы.— М.: Наука, 1970.— 272 с.

2. *Небылицын В. Д.* Основные свойства нервной системы человека.— М.: Просвещение, 1966.— 383 с.